

CUPRINS

Mulțumiri	15
Cuvânt-înainte	19
Abrevieri	23
Introducere	25
I. Reconciliere și interpretare narativă în teologia paulină:	
Considerații metodologice	27
1.1. Subiectul: Definirea problemei	27
1.2. Amploarea și natura studiului	30
1.3. (Re)Construirea teologiei apostolului Pavel	30
1.4. Abordări narative ale teologiei lui Pavel	37
1.5. Stabilirea parametrilor cercetării	52
II. Studiile pauline pe tema reconcilierii: O trecere în revistă a literaturii de specialitate	55
2.1. Introducere	55
2.2. Originea conceptului de reconciliere	56
2.3. Locul conceptului de reconciliere în teologia lui Pavel ..	62
2.4. Natura reconcilierii	70
2.5. Concluzie	72
III. De la Creație la noua creație: Cadrul fundamental al concepției lui Pavel despre reconciliere	77
3.1. Introducere	77
3.2. Contextul iudaic: Concepția narativă despre lume a lui Pavel	78
3.3. Contextul social al lui Pavel	81
3.4. Contextul politic al lui Pavel	88
3.5. Concluzie	97
IV. Identitate, alteritate și reconciliere:	
Viziunea lui Pavel asupra reconcilierii	99
4.1. Introducere	99
4.2. Experiența de pe drumul către Damasc: Temelia concepției lui Pavel despre reconciliere	101

4.3. Contextul VT (Isaia): Substanța viziunii lui Pavel	115
4.4. Fundalul elenistic diplomatic pentru <i>katallassō/katallagē</i> și schimbarea de paradigmă a lui Pavel	129
4.5. Simbolismul reconcilierii la Pavel: Viziunea prinde contur	135
4.6. Concluzie	138
V. Dimensiunea socială a reconcilierii la Pavel (I):	
Narațiunea lui Hristos și reconcilierea în Romani 5–8.	141
5.1. Introducere	141
5.2. Contextul Epistolei către romani	143
5.3. Argumentul din Romani 5–8	149
5.4. Narațiunea lui Hristos în Romani 5–8: Identificarea aluziilor și a caracteristicilor narative	152
5.5. Analiza textuală: Narațiunea lui Hristos și reconcilierea	162
5.6. Rezumat și concluzie	193
VI. Dimensiunea socială a reconcilierii la Pavel (II):	
Practici ale reconcilierii în Romani 12–15	197
6.1. Introducere	197
6.2. Romani 9–11: Evrei, neamuri și reconciliere.	198
6.3. Argumentul din Romani 12:1–15:13	204
6.4. Practici ale reconcilierii în Romani 12–13	208
6.5. Practici ale reconcilierii în Romani 14–15	230
6.6. Rezumat și concluzie	239
VII. Dimensiunea socială a reconcilierii pauline	
și contextul românesc	243
7.1. Introducere	243
7.2. Revenirea fenomenului religios în arena socială	244
7.3. Biserica Ortodoxă și reconcilierea paulină	250
7.4. Bisericile evanghelice și reconcilierea paulină	255
7.5. Alte aspecte: Relațiile româno-maghiare în Transilvania	259
7.6. Rezumat și concluzie	265
Concluzii.	269
Bibliografie.	275

Lucrarea *Trăiți în pace! Dimensiunea socială a reconcilierii în teologia paulină* a lui Corneliu Constantineanu abordează o temă relevantă și mai puțin explorată în literatura teologică evanghelică din România. Autorul analizează dimensiunea socială a reconcilierii în teologia apostolului Pavel, reușind, printr-un studiu remarcabil, să demonstreze că o înțelegere clară a acesteia poate reprezenta o resursă importantă pentru bisericile creștine în eforturile lor de a găsi o bază solidă și un model pentru implicarea socială.

Conf. univ. dr. Daniel Mariș

Rector, Institutul Teologic Baptist din București

Împăcarea nu este doar o temă importantă și centrală a teologiei creștine, ci reprezintă și o preocupare atât de necesară în climatul lumii în care trăim. Numărul tot mai mare de conflicte naște nevoia stringentă a unei înțelegeri adecvate a împăcării în contextul teologiei creștine care poate să contribuie la rezolvarea neînțelegerilor care generează aceste conflicte.

În lucrarea sa, Corneliu Constantineanu face un studiu amplu și documentat al implicațiilor sociale ale împăcării în contextul românesc. Pe lângă o abordare tehnică și de mare ținută a textului paulin, dublată de o înțelegere a contextului istoric și social al acelei perioade, Corneliu Constantineanu face o analiză pertinentă a contextului social românesc și a tendințelor tradițiilor creștine de a genera situații conflictuale atunci când încearcă să răspundă din perspectiva confesională la diversele provocări sociale.

Concluziile autorului scot în evidență faptul că o abordare din perspectiva paulină poate genera opoziție față de totalitarism și absolutism prin promovarea valorilor creștine și prin oferirea unei viziuni a unei societăți cu o cultură creștină care promovează libertatea, dreptatea, împăcarea și care este interesată să susțină o moralitate socială fundamentată în învățătura Scripturii. Lucrarea lui Corneliu Constantineanu reprezintă o contribuție importantă și unică la discursul teologic din societatea românească, dar și un punct de pornire pentru un dialog interconfesional necesar.

Prof. univ. dr. Otniel Ioan Bunaciu

Decan, Facultatea de Teologie Baptistă, Universitatea din București

Vă interesează subiectul reconcilierii sociale între diverse grupări etnice și religioase din România? Aveți în cartea lui Corneliu Constantineanu o solidă investigație biblică și teologică a ideii de reconciliere în scrierile pauline, care demonstrează indubitabil faptul că reconcilierea socială decurge în modul cel mai natural din realitatea reconcilierii dintre Dumnezeu și om. Teologia și etica socială sunt în asemenea măsură întretesute în gândirea paulină, încât dimensiunea verticală (teologică) a reconcilierii nu poate fi separată de dimensiunea orizontală (socio-etică) a ei, cea de-a doua verificând autenticitatea celei dintâi. Încheindu-se cu un studiu de caz pe situația din România, această investigație teologică culminează cu o chemare a bisericilor la

responsabilitate socială, manifestată prin eliminarea tensiunilor interetnice sau interconfesionale și promovarea unei culturi a păcii și a armoniei.

Conf. univ. dr. John Tipei

Institutul Teologic Pentecostal din București

Studiul profesorului Constantineanu reprezintă o contribuție majoră la studiile pauline și, dincolo de asta, o carte de cea mai acută actualitate când vine vorba despre reconciliere într-o lume divizată și totuși cu un grad înalt de integrare, configurată de efectele globalizării. *Trăiți în pace* demonstrează fără echivoc că în miezul tradiției creștine sălășluiește viziunea reconcilierii, dar aplicată nu doar la relația ființelor umane cu Dumnezeu, ci și la relațiile dintre oameni, subliniind, astfel, că adevărata credință e un izvor de pace, nu de violență.

Miroslav Volf

Yale University, SUA, Director of Yale Center for Faith and Culture

Una dintre cele mai importante întrebări ale lumii noastre caracterizate de excluziune, animozități și conflicte – cărora încă nu li s-a găsit o soluție definitivă – este dacă creștinii pot fi agenți eficace ai reconcilierii și dacă bisericile lor pot întruchipa niște comunități reconciliante. Chestiunea depășește agenda consacrată a ecumenismului și vizează esența *missio Dei*, îndatorirea transformatoare a împărăției *păcii* lui Dumnezeu, printre împărățiile fragmentate ale lumii noastre perpetuu conflictuale, punând în discuție tema fierbinte a impactului socio-politic al credinței asupra realităților vremii noastre. Constantineanu – care a studiat în Croația sub îndrumarea lui Miroslav Volf (cu care a devenit, ulterior, coleg), pionierul reconcilierii în studiile teologice – este un universitar competent, un trăitor credibil al credinței creștine și un teolog deosebit de calificat pentru a aborda realitățile contemporane dintr-o perspectivă fundamentată teologic. În acest important studiu cu temeuri biblice, explorează exegetic întreaga învățătură paulină despre reconciliere, depășește impasurile metodologice ale studiilor efectuate anterior pe tema reconcilierii, investigând dimensiunile multiple ale narațiunii ce stă în spatele teologiei lui Pavel și argumentează minuțios că temelia teologică e inseparabilă de preocupările etice.

Sub raport metodologic, cartea se prezintă ca un exemplar demers de maximă eficacitate a unui studiu biblic cu incontestabilă relevanță socială. Ea furnizează un corectiv foarte necesar împotriva teologiilor dualiste care proclamă mântuirea individuală separată de transformarea socială și aplică câteva măsuri coercitive pertinente mișcărilor oscilatorii între extremele interpretărilor exclusiv verticale sau exclusiv orizontale ale Evangheliei. Lucrarea transcende clivajul eticii individuale și sociale și refuză să accepte falsa dihotomie între lucrarea evanghelistică și cea profetică a comunităților de credincioși. Constantineanu aruncă o punte

ingenioasă de pe temelia sa teologică solidă către realitățile contemporane etnice și ecumenice (ca, de pildă, religiozitatea etnocentrică) din România lui de baștină sau din fosta Iugoslavie, unde a studiat și a predat teologia. Studiul său este dator de speranță și constituie un stimulent teologic pentru angajamente etice transformatoare din partea bisericilor – în calitate de comunități reconciliante, părtașe la noua creație și purtătoare ale unei viziuni escatologice despre o umanitate înfloritoare, care trăiește în armonie într-o lume, altminteri, tulburată.

Peter Kuzmič

Rector, Evangelical Theological Seminary, Osijek, Croația, Distinguished Professor of World Missions and European Studies at Gordon Conwell Theological Seminary, SUA

Cartea ia în discuție textele pauline alese, în special din Romani, pentru a demonstra că lucrarea răscumpărătoare/reconciliantă a lui Cristos presupune că și creștinii au răspunderea etică de a lua parte la acțiuni sociale și politice de reconciliere. Această perspectivă, pe care unii s-ar putea s-o conteste, este întemeiată pe precedentul lui Pavel, al cărui limbaj teologic și a cărui viziune misionară interferau cu contextul său politic laic. Se mai argumentează în carte că răspunsul creștin la mesajul de reconciliere nu se poate limita la sfera personală sau strict religioasă, dacă e să acoperim întregul orizont a ceea ce Pavel înțelegea prin credința creștină. Cartea se încheie cu un capitol în care se dovedește relevanța prezentă, pentru societatea contemporană românească, a acestui mod de a concepe reconcilierea.

Cartea lui Corneliu Constantineanu este de o înaltă ținută academică, îndeplinind cele mai exigente standarde ale studiilor pauline și biblice contemporane. În interacțiunea cu textele, autorul dovedește perspicacitate și este foarte judicios în inventarierea diverselor puncte de vedere critice. Lucrarea are o incontestabilă relevanță practică.

Haddon Willmer

Profesor emerit de teologie, The University of Leeds, Marea Britanie

Monografia lui Corneliu Constantineanu reprezintă o variantă revizuită a tezei de doctorat susținută la Oxford Centre for Mission Studies și University of Leeds, din Marea Britanie, în 2006. Documentată și bine scrisă, va constitui o importantă contribuție la studiile pauline. După ce trece în revistă istoria recentă a interpretărilor „reconcilierii” în teologia paulină, autorul contestă opinia consensuală dominantă potrivit căreia „reconcilierea” avea de-a face, la Pavel, în primul rând cu restabilirea relației adecvate dintre un individ și Dumnezeu. Constantineanu ne aduce aminte că există și o dimensiune socială a reconcilierii, ce ține de relațiile dintre ființele umane: cartea extinde dezbaterea actuală despre semnificația socială a „justificării” (îndreptățirii) până la cealaltă sferă a cugetării soteriologice a lui Pavel.

Constantineanu dovedește utilitatea fundamentelor teologice și a recomandărilor etice enunțate de Pavel pentru comunitățile dezbinat în contextele lor specifice. Prin această lucrare, furnizează un exemplu deosebit de teologie exegetică paulină aplicată.

Cred că Pavel ar fi mulțumit de această aplicație a teologiei sale cu privire la reconciliere. După cum ne aminteam, cu ani în urmă, Jouette Bassler și alți membri ai Pauline Theology Seminar din cadrul Society of Biblical Literature, Pavel și-a „construit teologia” din mers, ca răspuns la diverse situații specifice în care se aflau comunitățile eclesiale pe care le fondase sau de soarta cărora era interesat. Cartea lui Corneliu Constantineanu este o bine-venită demonstrație – atât pentru experții în teologia paulină, cât și pentru creștinii obișnuiți care trăiesc în comunități dezbinat – a puterii Evangheliei lui Dumnezeu de a transforma relațiile frânte și dureroase într-o nouă creație.

A. Katherine Grieb

Virginia Theological Seminary, SUA

Theology 114.4, 2011

Publicarea acestei dizertații – susținute la Oxford Centre for Mission Studies și University of Leeds, în 2006 – reprezintă un important pas înainte în ce privește înțelegerea dimensiunii teologice și etice a unei teme pauline fundamentale. Corneliu Constantineanu susține relevanța – în context românesc contemporan – a afirmației lui Pavel potrivit căreia împăcarea lui Dumnezeu în Cristos a devenit temelia și tiparul în virtutea cărora credincioșii pot trăi în reconciliere și manifestând bunăvoință față de „ceilalți”... surmontând, astfel, orice obstacol ce ține de etnie, religie și statut social.

Combinând apelul la metodele narrative și cunoscând temeinic slăbiciunile cercetărilor anterioare, Constantineanu nu concepe să limiteze reconcilierea aproape exclusiv la dimensiunea ei verticală... între indivizi și Dumnezeu, tendință ce neglijează dimensiunea socială care se desprinde atât din contextul cultural, cât și din demersul argumentativ al lui Pavel din Romani, luat în ansamblu. Simbolistica reconcilierii la Pavel... (include) concepte precum „pace”, „iubire”, „unitate”, „acceptare”, „bunăvoință” și „prietenie”. Apelând la o lectură narativă a acestor noțiuni, Constantineanu dovedește că „a fi justificat și împăcat cu Dumnezeu înseamnă și a fi reconciliat și în pace cu frații și surorile tale, a fi împăcat cu «celălalt»”. Dacă bisericile evanghelice și ortodoxe din România ar ține cont de argumentul lui Pavel, atunci ar „promova o cultură a păcii și a dreptății, a libertății și a dragostei, a iertării și a reconcilierii – adică o cultură a vieții”.

Pe lângă această neașteptată relevanță pentru contextul unei competiții religioase, lucrarea de față, bine scrisă și atent documentată, constituie o sănătoasă reorientare în interpretarea conceptului de reconciliere

în Romani și nu numai. Studiul aduce o voce nouă și semnificativă în discursul actual ecumenic al teologiei și al eticii pauline. Cartea este recomandată îndeosebi pastorilor și studenților.

Robert Jewett

*University of Heidelberg, Germania
Review of Biblical Literature, 11/2011*

Corneliu Constantineanu nu înlocuiește pur și simplu o Evanghelie prin excelență „spirituală” cu una eminentă „socială”. Dimpotrivă, efortul său se concentrează pe aspectele sociale incontestabile ale unei Evanghelii ale cărei dimensiuni verticale și orizontale sunt inseparabile, constitutive. Astfel, Constantineanu nu e robul unei perspective reduționiste asupra reconcilierii – văzută exclusiv sau preponderent ca verticală – susținând că atât aspectul divino-uman, cât și cel umano-uman sunt inseparabile și indispensabile în teologia lui Pavel. În continuare, autorul își urmează linia examinând orizontul larg în care se mișcă discursul Epistolei către romani, evitând să se concentreze pe pasajele de dimensiuni reduse în care apar termenii specifici.

Constantineanu a elaborat o analiză minuțioasă și pătimașă a unei părți însemnate din discursul lui Pavel din Romani. Abordarea narativă a gândirii lui Pavel datorează mult lui N.T. Wright. Cu toate acestea, autorul își croiește propriul drum prin epistolă, subliniind modul în care lucrarea de reconciliere a lui Dumnezeu în Cristos funcționează ca o matrice și ca un imbold pentru gândirea lui Pavel. Specific, lectura pasajului din Romani 5–8 ca bază a instrucțiunilor etice din Romani 12–15 furnizează o lectură unitară și coerentă pentru cea mai mare parte a epistolei.

Ce consider demn de toată lauda este hotărârea neștrămutată a lui Corneliu Constantineanu de a ține laolaltă teologia și viața. În interpretarea lui asupra Epistolei către romani, Pavel nu lasă destinatarilor săi doar niște concepte teologice minunate. Ba, din contră, teologia este doar grăunțele teologic ce trebuie să rodească în viața lor comunitară. În maniera deja menționată, Constantineanu refuză să scrie un tratat exegetic/teologic care să se cantoneze în sfera teologico-istorică, așa cum se întâmplă, în genere, cu tezele de doctorat. Penultimul capitol al cărții constituie o reflecție consistentă (în limitele unui singur capitol) asupra implicațiilor sociale ale interpretării pe care i-o dă el lui Pavel în contextul bisericilor actuale din România. Demersul său este unul cu totul neobișnuit pentru o teză de doctorat, însă unul pe care-l socot mai mult decât bine-venit. Sper ca și alții, asemeni lui Constantineanu, să-și dea silințele să propună modalități în care teologia și istoria să stimuleze bisericile contemporane într-o credință.

James Miller

*Asbury Theological Seminary
Evangelical Quarterly 84.1, 2012*

E o carte excelentă. În primul rând, deși importanța reconcilierii a fost remarcată de multă vreme, Constantineanu dovedește că trebuie înțeleasă și în termeni sociali. Își întemeiază această teză pe o minuțioasă lectură a Epistolei către romani, în care Pavel reiterează, în lumina experienței reconcilierii sale personale cu Dumnezeu prin credința în Cristos, istoria sa de referință. Poporul lui Dumnezeu trebuie să ia parte la planul lui Dumnezeu de a împăca toate lucrurile cu Sine. În al doilea rând, lucrarea se încheie cu ancorarea sugestivă și serioasă în contextul românesc contemporan autorului, furnizând atât exemple pozitive, cât și negative în ce privește rolul Bisericii Ortodoxe Române (pe care o paște naționalismul) și rolul bisericilor evanghelice (pe care le paște izolaționismul).

Kent E. Brower

Journal for the Study of the New Testament 33.5, 2011

Există și dimensiuni sociale ale teologiei reconcilierii la Pavel? Iar dacă da, creștinii trebuie să dea expresie acestor dimensiuni în contextul social mai larg? Sunt doar câteva dintre întrebările ridicate de cartea lui Corneliu Constantineanu, o variantă revizuită a tezei sale de doctorat. Capitolul lui Constantineanu despre reconciliere în România face parte din „reafirmarea” influenței pozitive a religiei în „arena socială” a lumii. Este analizată participarea bisericilor ortodoxe și evanghelice, precum și rolurile lor actuale și potențiale în reconcilierea socială și religioasă. Cu toate că sunt „în principiu, devotate reconcilierii”, bisericile nu o pun întotdeauna în practică. Corneliu Constantineanu crede că aceste comunități religioase trebuie să-i îndemne stăruitor pe români să trăiască în pace și armonie unii cu alții. Perspectiva pe care o avea Pavel „despre reconcilierea lumii de către Dumnezeu” poate să-i facă pe creștini capabili să trăiască supuși lui Cristos și slujind lumii. Poporul lui Dumnezeu trebuie să „trăiască în pace cu toți oamenii” și să interacționeze moral cu „ceilalți”.

Cartea lui Constantineanu se înscrie într-o tendință tot mai accentuată de a încuraja oamenii religioși să ia parte la rezolvarea frământărilor și a conflictelor din lume. Cartea este una academică și se va regăsi cu precădere în bibliotecile școlilor de teologie, dar ar trebui citită de oricine e preocupat de rolul religiei în reconcilierea conflictelor de pe glob. De asemenea, cei interesați de analiza narativă a textelor biblice și de noile perspective asupra lui Pavel ar trebui să citească și ei cartea.

Armand J. Boehme

Trinity Lutheran Church

Reviews in Religion & Theology 19.1, 2012

Trăiți în pace

Dimensiunea socială a reconcilierii
în teologia paulină

TRĂIȚI , în PACE

Dimensiunea socială a reconcilierii
în teologia paulină

Corneliu Constantineanu

Casa Cărtii, Oradea
2013

Cluj-Napoca • 2013

Copyright © 2013 Corneliu Constantineanu

Toate drepturile rezervate. Tipărit în România. Nicio parte din această lucrare nu poate fi reprodusă sub nicio formă, prin niciun mijloc mecanic sau electronic, sau stocată într-o bază de date fără acordul prealabil, în scris, al autorului.

All rights reserved. Printed in Romania. No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the author.

Trăiți în pace. Dimensiunea socială a reconcilierii în teologia paulină
de Corneliu Constantineanu

Prezenta ediție este publicată, în parteneriat, de editura RISOPRINT, Cluj-Napoca și editura Casa Cărții, Oradea.

Editura RISOPRINT este recunoscută de CNCS (Consiliul Național al Cercetării Științifice). Pagina web a CNCS: www.cncs-uefiscdi.ro

Casa Cărții

OP 2, CP 30,

410670, Oradea

Tel./Fax: 0259-469 057; 0359-800761; 0728-874975

E-mail: info@ecasacartii.ro

www.ecasacartii.ro

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Constantineanu, Corneliu**

Trăiți în pace / Corneliu Constantineanu. -
Cluj-Napoca : Risoprint ; Oradea : Casa Cărții, 2013
Bibliogr.
ISBN 978-973-53-1083-7
ISBN 978-606-8282-73-2

2

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Miroslav Volf

Prof. univ. dr. Peter Kuzmič

Editarea: Teofil Stanciu

Corectura: Timeia Viman

Tehnoredactarea: Vasile Gabrian și Timeia Viman

Coperta: Marius Bonce

Tiparul executat la Findata srl, Oradea, www.findata.eu

Soției mele, *Ioana*,
și fiicelor mele, *Anamaria* și *Carmen*,

care m-au susținut cu multă bunăvoință și m-au încurajat
de-a lungul anilor de studiu. Dragostea lor necondiționată,
înțelegerea de care au dat dovadă și impresionanta lor
răbdare față de îndelungatele mele ore de cercetare
au fost întotdeauna o sursă de inspirație
și de umilință pentru mine.

Lor le dedic această lucrare,
alături de toată recunoștința și dragostea mea.

MULȚUMIRI

Sunt însuflețit de o adâncă mulțumire la scrierea acestor rânduri prin care doresc să îmi arăt recunoștința, mai întâi, pentru marele privilegiu și nemăsuratul har al lui Dumnezeu, care mi-a permis să întreprind această minunată aventură a studiului și a reflecției. În condițiile în care milioane de oameni nu pot nici măcar să citească și alte milioane de oameni talentați nu au șansa de a face studii avansate, am primit cu toată umilința și responsabilitatea harul care mi s-a oferit.

Mă întorc apoi către cei care au făcut posibile studiile mele de-a lungul anilor. Recunoștința mea se îndreaptă întâi de toate către Langham Partnership International, pentru bursa de studii acordată și fără de care această lucrare nu ar fi fost posibilă. Nu numai că cei de la Langham m-au susținut financiar cu fidelitate, dar au creat și o rețea minunată de susținere și prietenie între teologii sprijiniți de Langham și, ceea ce este cel mai important, au odrăslit o viziune cu privire la învățământul teologic ce a format o întregă generație de „teologi ai credinței și ai acțiunii”, cum îi numesc eu. Unchiul John (John Stott) merită a fi în mod special menționat aici, nu doar ca fondator al Langham, ci și ca un strălucit exemplu de viață reînnoită în chip radical de Evanghelie și ca o întruchipare a realității harului divin și a puterii Evangheliei reconcilierii și dragostei.

Doresc să îmi exprim mulțumirea față de prof. dr. Haddon Willmer, cel care mi-a fost un adevărat *Doktorvater*. Domnia sa mi-a oferit o neprețuită îndrumare, încurajare continuă și un exemplu de excelență academică. Tot Domnia Sa mi-a deschis ochii asupra dimensiunilor sociale și politice ale Evangheliei și m-a provocat și încurajat încontinuu către o „gândire profundă”. A încercat cu stăruință să mă convingă să „trec dincolo de Volf” – ce gând înfricoșător pentru un „biet” candidat la titlul doctoral! Se referea, de bună seamă, la faptul că, pentru o discuție pertinentă despre dimensiunea socială a reconcilierii, ar trebui să abordez „cutumele sociale”, nu doar „agenții sociali”.

Mulțumiri alese îndrept către Seminarul de Teologie Evanghelică din Osijek, Croația, pentru susținerea și încurajarea oferite de-a lungul anilor. Doresc să mulțumesc în mod special prof. dr. Peter Kuzmič, Rectorul ETS, pentru că este persoana care a exercitat cea mai durabilă influență pozitivă în viața mea. Domnia Sa m-a învățat, printre altele, să nu fac altceva decât a făcut Barth: să țin Biblia într-o mână și ziarul în cealaltă! Și datorită faptului că nu m-a învățat doar în sala de curs, ci și prin viața și exemplul său, am dobândit o viziune holistică asupra Împărăției lui Dumnezeu, o pasiune pentru Dumnezeu, pentru lumea Sa, pentru poporul Său. Trăirea sa m-a îmboldit în mod constant să îmi dedic viața studiului profund, rugăciunii și trăirii creștine autentice, și, bineînțeles, să încep călătoria lungă și spinoasă, deși îmbelșugat răsplătită și plină de bucurie, a devenirii mele ca teolog al credinței și al vieții.

Alte trei persoane merită mulțumiri aparte, deoarece au avut o puternică înrâurire asupra felului în care am ajuns să înțeleg reconcilierea: Myron Augsburg, Robert Schreiter și în special Miroslav Volf, pe care am avut privilegiul nemaipomenit de a-l cunoaște ca profesor, mentor și prieten timp de 20 de ani. Nimeni nu m-a provocat atât de mult în gândirea mea teologică și în practica vieții creștine cum a făcut-o Volf și nu voi uita niciodată îndemnul cel mai serios pe care l-a dat unui student la teologie: „Dacă nu faci teologie datorită consacrării față de Hristos, strânge-ți lucrurile și du-te acasă!”

Comunitatea Centrului Oxford pentru studii de Misiune a oferit un mediu de excelență academică, edificare spirituală și prietenie cordială în timpul lunilor lungi de cercetare intensivă petrecute la Oxford, departe de familie. Mulțumiri speciale „familiei mele din Oxford”: Carl și Betsy Armerding, Marcel și Mirela Măcelaru, Cristi și Oana Romocea, Răzvan și Mădălina Novacovski. Lui Daniel și Mirelei Martin le mulțumesc pentru ajutorul lor, pentru prietenia lor cordială și dragostea sinceră. Nu voi uita niciodată minunatele „sejururi londoneze” din weekend și mai ales hrana pe care o aduceam apoi la Oxford!

Doresc să mulțumesc în mod deosebit prietenilor mei care m-au ajutat financiar și au făcut posibilă apariția acestei cărți în limba română. Aceștia sunt: Alastair și Philippa Dickson, Petru Moldovan, Doru și Geta Manea, Mihaela și Gabriela Creinicean, Joseph Cadariu, Ioan Szasz, Radu Bota, Arghir Șeulean și George Beju. Vreau să-i menționez aici și pe Sandu Jurje și Nelu Mehedinți care m-au ajutat cu traducerea într-o primă fază a proiectului. Lui Teofil Stanciu îi mulțumesc pentru o revizuire excelentă a traducerii textului din limba

engleză și pentru editare. În aceeași măsură vreau să mulțumesc editurii Casa Cărții din Oradea pentru tot sprijinul și înțelegerea acordate pe parcursul editării și publicării. Sunt foarte bucuros pentru faptul că studenții mei de la cursul „Dimensiunea socio-politică a învățaturii Bisericii primare” vor avea acum, prin această carte, suportul de curs în formă tipărită.

În cele din urmă, vreau să spun că datorez cea mai profundă recunoștință soției mele, Ioana, și fiicelor mele, Anamaria și Carmen, pentru sprijinul, înțelegerea și dragostea lor, arătate în nenumărate moduri de-a lungul lungilor ani de studiu și cercetare.

Am văzut cartea lui Corneliu Constantineanu în urmă cu câțiva ani, când tocmai apăruse în limba engleză la bine-cunoscuta editură T&T Clark din Edinburgh. N-a fost nevoie să citesc mai mult de câteva pagini pentru a-mi da seama că am în față o carte care, deși publicată ca teză de doctorat ce – de regulă – prezintă interes pentru un grup restrâns de oameni, ar trebui deschisă și citită de orice om dornic să vadă că lucrurile merg mai degrabă bine decât prost în societatea în care trăiește. Acum, când o avem cu toții în limba română, sunt convins că, printre cei care s-ar cuveni să-și arunce privirea măcar pe câteva dintre paginile ei, ar trebuie să fie nu doar cei care se socotesc creștini – și când spun asta las la o parte orice graniță confesională sau dogmatică, ci și anumite categorii profesionale cu impact major în societate dintre care prefer să-i amintesc aici doar pe oamenii politici. De ce? Pentru că oricine citește sau ascultă știri în viața de zi cu zi e supus unui tir nemilos de pseudo-discursuri mai mult sau mai puțin politice ale căror idei fundamentale se învârt în jurul unor noțiuni precum binele social sau transformarea societății (în bine, desigur, cu toate că acesta din urmă nu e tocmai vizibil cu ochiul liber). Trăim uneori cu impresia că toți suntem experți în politică și știm sigur cum să transformăm societatea în care viețuim; cruda – și deprimanta – realitate e însă că habar nu avem despre ce vorbim și că n-ar fi rău să ascultăm și ce ne spun alții. Cartea lui Corneliu Constantineanu intră în categoria acestora de pe urmă, care ne aștern pe hârtie gânduri ce, de regulă, nu-și găsesc loc în gândirea noastră politică sau mai puțin și aproape sigur nu se regăsesc în măsurile luate de oamenii politici când vine vorba despre așa-zisa transformare a societății.

Iată de ce cartea lui Corneliu Constantineanu e nu doar deschizătoare de minte și de ochi, ci și – posibil, sper eu – de drumuri. După aproape un sfert de veac de la evenimentele din 1989, perioadă în care toți românii și-au dorit cu ardoare să vadă că „se schimbă ceva” în propria

lor țară, expresie devenită laitmotiv pentru politica românească și orice român „verde” mai mult sau mai puțin iubitor de neam și patrie, nu puțini dintre noi am priceput – unii mai devreme, alții mai târziu – că societatea nu se schimbă nici repede, nici ușor și – mai ales – nici în sau spre bine. Cine are ochi de văzut și vrea să priceapă mersul acestei lumi își va da seama că nici societatea occidentală nu o duce mai bine și că, în afara dezvoltării economice fără precedent în vremea noastră, Occidentul spre care ne uităm cu jind de atâta amar de vreme are probleme la fel de serioase în domeniul transformării sociale. Cu alte cuvinte, a avea o economie puternică și o piață financiară înfloritoare nu înseamnă deloc că societatea s-a transformat în bine, cu toate că discursurile oamenilor politici din România sau din afara ei se învârt – invariabil și, în egală măsură, deplorabil – în jurul ideii de bunăstare economică pe post de garant al transformării sociale. Odată deschisă, cartea lui Corneliu Constantineanu ne palmuiește vrednic lăsându-ne să înțelegem și îndemnându-ne să pricepem că o astfel de gândire – transformarea socială prin bunăstare economică – e din capul locului departe de adevăr mai ales în contextul unui neam (cum suntem noi, românii) care se socotește creștin încă de la începuturile sale. Motivul e simplu: într-un context creștin, transformarea socială începe odată cu transformarea personală.

Cu alte cuvinte, cine dorește să transforme în bine societatea în care trăiește trebuie, înainte de orice, să se transforme pe sine. Aceasta este prima lecție pe care mi-a lăsat-o mie cartea lui Corneliu Constantineanu, însă această transformare de sine nu se poate realiza fără o reconciliere reală între om și Dumnezeu. Prin urmare, dacă vreau să transform societatea în care trăiesc, atunci aș face bine să mă împac cu Dumnezeu pentru că altminteri nu se poate. Pentru a explica această realitate cu care nu puțini sunt în dezacord total, Corneliu Constantineanu se folosește de teologia apostolului Pavel. Ideea de reconciliere cu Dumnezeu, ne asigură autorul, nu se referă exclusiv la împăcarea dintre mine și Dumnezeu sau dintre om, în general, și Dumnezeu; cu alte cuvinte, reconcilierea nu este exclusiv o chestiune soteriologică. Reconcilierea cu Dumnezeu – fie ea personală sau comunitară – are și o latură socială, iar din acest punct de vedere cartea lui Corneliu Constantineanu devine nu doar importantă, ci și vitală pentru orice om cu scaun la cap care vrea să transforme cel puțin „ceva” în jurul propriei persoane. Înainte de a purcede la schimbarea – dramatică sau nu tocmai – a societății, omul trebuie să se împace cu gândul că primul pas e reconcilierea cu Dumnezeu, context în care ne

dăm seama că împăcarea cu Dumnezeu devine sinonimă cu calitatea de a fi creștin. A fi creștin nu înseamnă a trâmbița acest lucru dintr-un motiv sau altul (bun sau mai puțin bun), ci a fi împăcat cu Dumnezeu. Odată îndeplinită această condiție, omul nu doar se poate gândi la transformarea socială, ci are datoria să facă tot ce poate pentru a schimba în bine societatea în care trăiește.

Ni se explică limpede, așadar, pe parcursul unor pagini scrise în urma unor serioși ani de studiu, că reconcilierea cu Dumnezeu se mută din sfera mântuirii în cea a societății tocmai pentru că apostolul Pavel își lămurește conceptul de reconciliere (cu Dumnezeu) prin intermediul unor noțiuni precum pacea, dragostea, unitatea, acceptarea și prietenia. Nu există transformare socială fără punerea în practică – rapid și fără rezerve – a acestor idei care însă nu pot exista fără împăcarea cu Dumnezeu. Într-o nație ce ține cu dinții la calitatea sa de a fi „creștină” – calitate pe care și-o socotește ancestrală tocmai pentru ca lumea să pună temei pe o astfel de pretenție – valori precum pacea, dragostea, unitatea, acceptarea și prietenia trebuie să stea la baza transformării sociale. Marele merit al cărții lui Corneliu Constantineanu e – după părerea mea – de a ne fi scutit din capul locului de ideea transformării sociale prin bunăstare economică; aceasta nu e doar perimată, prăfuită și enervant de redundantă – din nou, tot după umila mea părere –, ci și periculos de falsă, dăunătoare și împovărătoare pentru o generație de oameni care în ciuda faptului că-și doresc transformarea societății în bine, ajung să vadă cu propriii lor ochi că acest lucru e departe de a se întâmpla. Societatea nu e deloc mai bună dacă ne sunt buzunarele doldora de bani; societatea e mai bună dacă întâi de toate ne împăcăm – fiecare în dreptul nostru și cât mai mulți dintre noi (dacă nu chiar toți) laolaltă – cu Dumnezeu, iar apoi muncim pe brânci la transformarea socială, politică și religioasă a societății. Dacă e clădită pe această temelie, transformarea economică nu e doar de dorit, ci și o consecință firească, normală și de așteptat a transformării personale; fără ea însă bunăstarea economică rămâne doar un indicator socio-economic fără valoare pentru realitatea morală a individului sau a societății.

De ce îmi place și recomand cartea lui Corneliu Constantineanu? Pentru că ne scoate din tipare și ne obligă să gândim altfel. Cine își dorește o societate transformată cu adevărat ar face bine să gândească mai întâi teologic și abia apoi sociologic, politic, economic sau chiar religios. Societatea se transformă doar dacă reușim să cultivăm o cultură a vieții – nu doar o cultură economică – o cultură în care valori

precum pacea, dreptatea, libertatea, dragostea, iertarea și reconcilierea nu rămân vorbe fără noimă, ci realități de zi cu zi după exemplul oferit tuturor de Hristos și mai ales celor care se socotesc urmași ai Săi.

Prof. univ. dr. habil. Corneliu C. Simuț, PhD, ThD

Profesor de teologie dogmatică și istorică

Rector al Universității Emanuel din Oradea

ABREVIERI

ABD	The Anchor Bible Dictionary
BE	Bisericile evanghelice
BOR	Biserica Ortodoxă Română
BS	Biblioteca Sacra
BTB	Biblical Theology Bulletin
CBQ	Catholic Biblical Quarterly
CR	Currents in Research: Biblical Studies
CTM	Concordia Theological Monthly
DISB	Dicționar de imagini și simboluri biblice
DNTB	Dictionary of New Testament Background
DPL	Dictionary of Paul and His Letters
ERT	Evangelical Review of Theology
JBL	Journal of Biblical Literature
JETS	Journal of the Evangelical Theological Society
JES	Journal of Ecumenical Studies
JSNT	Journal for the Study of the New Testament
JSNTS	Journal for the Study of the New Testament Supplement Series
JSOT	Journal for the Study of the Old Testament
JSOTS	Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series
JTSA	Journal of Theology for Southern Africa
MT	Modern Theology
NIV	New International Version
NJB	New Jerusalem Bible
NRV	New Revised Version
NT	Noul Testament
NovT	Novum Testamentum
NTPG	New Testament and the People of God
NTS	New Testament Studies

NIDNTT	The New International Dictionary of New Testament Theology
NIDOTTE	New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis
RE	Review and Expositor
RSS	Religion, State & Society
RSV	Revised Standard Version
SNTSMS	Society for New Testament Studies Monograph Series
TB	Tyndale Bulletin
TDNT	Theological Dictionary of the New Testament
TS	Theological Studies
VT	Vechiul Testament
WBC	Word Biblical Commentary
W&W	Word & World

INTRODUCERE

Studiul de față reprezintă rezultatul unei cercetări îndelungate, materializate într-o teză de doctorat susținută la Centrul Oxford pentru studii de Misiune și la Universitatea Leeds. Cartea conține o versiune ajustată și întrucâtva prescurtată a tezei inițiale. Punctul de plecare al cercetării l-a constituit observația că disciplina exegetică a tratat, în mod tradițional, prezentarea făcută de apostolul Pavel reconcilierii ca referindu-se doar la împăcarea dintre oameni și Dumnezeu și și-a concentrat atenția în principal asupra pasajelor-cheie *katallassō/katallagē* din scrierile pauline. Demersul nostru pune sub semnul întrebării acest mod de a vedea lucrurile și susține că apostolul Pavel demonstrează o înțelegere mai complexă a conceptului și că recurge la o largă paletă de simboluri pentru a descrie reconcilierea ca o realitate cu multiple fațete, incluzând reconcilierea cu Dumnezeu și reconcilierea dintre ființele umane, toate aceste aspecte alcătuind o realitate inseparabilă. Discuția este situată în contextul mai larg religios, social și politic, evidențiind faptul că, în gândirea lui Pavel, o analiză a dimensiunii sociale a reconcilierii este atât posibilă, cât și necesară. Se argumentează că dimensiunea socială a reconcilierii trebuie înțeleasă în contextul mai amplu al concepției pauline despre reconciliere: o concepție înrădăcinată în istoria vieții lui Hristos și în experiența paulină personală a reconcilierii, susținută de perspectiva lui Isaia privitoare la pacea cosmică, concepție conturată și exprimată printr-un bogat simbolism referitor la reconciliere.

În acest cadru de referință, studiul furnizează o analiză a două secțiuni majore din Epistola către romani, respectiv capitolele 5–8 și 12–15, bazându-se în principal pe o lectură narativă a scrierilor apostolului Pavel. Un puternic accent se pune pe folosirea de către Pavel a narațiunii lui Isus Hristos pentru formarea comunității creștine, în vederea stabilirii identității, sistemului de valori și a practicilor comunității. În Romani 5–8 Pavel demonstrează caracterul inseparabil al dimensiunii orizontale și verticale a reconcilierii. Descriind dinamica sofisticată

a încorporării credinciosului prin botez „în Hristos”, Pavel îi conduce pe cititorii săi la istoria vieții lui Hristos, reamintindu-le astfel că ei sunt parte integrantă din și participanți activi la istoria neîntreruptă a reconcilierii lui Dumnezeu cu lumea prin Hristos. În felul acesta, inițiativa de împăcare a lui Dumnezeu, demonstrată în însuși actul morții pe cruce a lui Hristos, este nu doar o afirmare a împăcării lui Dumnezeu cu lumea, ci și temeiul și modelul reconcilierii dintre oameni. Similar, în Romani 12–15, Pavel exprimă dimensiunea socială a reconcilierii în diferite modalități: ca dragoste sinceră pe care trebuie să o manifestăm unii față de alții și față de dușmani, ca bună primire¹ a celor slabi și lipsiți de putere, ca susținere a aproapelui, ca binecuvântare a celor ce persecută, ca învingere a răului prin bine și ca viețuire în pace cu toți oamenii. Acestea toate, susținem noi, sunt practici reconciliante ancorate în istoria vieții lui Hristos, înțeleasă atât ca fundament, cât și ca model paradigmatic pentru o viață trăită sub semnul reconcilierii. Așadar, plasând aceste practici în contextul mai cuprinzător al reconcilierii dintre Dumnezeu și lume prin Hristos, Pavel stabilește o temelie de nezdruccinat atât pentru posibilitatea, cât și pentru actualitatea reconcilierii sociale. Astfel, viziunea supremă a lui Pavel despre reconcilierea tuturor lucrurilor în Hristos conferă siguranță și speranță și un imbold imperativ pentru lucrarea de reconciliere a credinciosului, în toate formele și manifestările acesteia.

Lucrarea se încheie cu câteva sugestii pentru ca bisericile din România să construiască pe baza acestei concepții pauline despre reconciliere, așa cum este ea prezentată în lucrarea de față. Noi credem că bisericile pot contribui la viața publică în mod semnificativ, conturând și menținând conștiința valorii fundamentale a vieții umane în lume prin discernerea, demascarea și opoziția față de orice formă de totalitarism și absolutism și prin crearea unui climat de speranță, a unei paradigme de viață care să îi ajute pe oameni nu doar să tolereze „alteritatea” și „diferențele”, ci să promoveze o cultură a păcii și a dreptății, a libertății, a iertării și a reconcilierii, într-un cuvânt, o cultură a vieții.

București, iunie 2013

Corneliu Constantineanu

---

¹ Termenul „welcome” (și derivații lui) din limba engleză, care apare frecvent în lucrarea de față, a fost redat în românește prin sinonime contextuale precum „bună primire”, „acceptare”, „ospitalitate” sau „bunăvoință”.

1

Reconciliere și interpretare narativă în teologia paulină: Considerații metodologice

1.1. Subiectul: Definirea problemei

Există câțiva factori determinanți care justifică studiul dimensiunii sociale a reconcilierii. Primul îl constituie realitățile tragice ale ultimilor ani din Balcani, în contextul exacerbării tot mai accentuate a tendințelor naționaliste, al escaladării conflictelor rasiale, etnice și religioase, cât și al amplificării diverselor forme de intoleranță și excludere, toate acestea indicând înspre nevoia acută de reconciliere. Restrângând cadrul, situația religioasă, politică, socială și economică a României postcomuniste a generat o stare de neliniște socială specifică manifestată în special în relațiile tensionate dintre diferitele grupuri religioase, în procesul lent de „înstrăinare” socială a diferitelor grupuri etnice, mai ales dintre minoritatea maghiară și românii din Transilvania. În astfel de circumstanțe, bisericile trebuie să își asume mult mai serios și fără întârziere datoria și capacitatea de a contribui concret la acțiunea de reconciliere. Pe scurt, toate acestea reclamă *urgența* reconcilierii.

În al doilea rând, un astfel de studiu este necesar datorită *primatului* reconcilierii în teologia creștină și în tradiția biblică. Constituie un truism afirmația că, de-a lungul istoriei gândirii creștine, „reconcilierea” a fost un concept fundamental al credinței și al teologiei, o categorie teologică centrală care exprimă însăși esența Evangheliei. Probabil că nimeni nu a exprimat mai bine acest adevăr decât Karl Barth, a cărui doctrină comprehensivă a reconcilierii este într-adevăr „neîntrecută în întreaga

istorie a teologiei protestante și probabil în întreaga istorie a Bisericii universale”¹. Barth combină cristologia, soteriologia, antropologia și eclesiologia într-o amplă analiză a „doctrinei reconcilierii”, plasând astfel „reconcilierea” în miezul lucrării sale *Kirchliche Dogmatik*, tocmai pentru că aceasta reprezintă „miezul cunoașterii creștine” și pentru că „un eșec aici presupune un eșec în toate celelalte, pe când o corectă abordare a acestui aspect face imposibil faptul de a greși total în privința întregului”². Dintre scriitorii Noului Testament (NT), Pavel este cel care folosește extensiv acest concept ca pe un element-cheie în proclamarea sa.³ Insistența sa a generat o vastă literatură teologică pe tema reconcilierii.⁴

Având în vedere urgența reconcilierii, pe de o parte, și importanța ei pentru teologia creștină, pe de alta, am putea crede că bisericile au reflectat asupra implicațiilor sociale ale reconcilierii în contextele istorice specifice în care acestea se situează. Însă lucrurile nu stau așa. Cu tristețe trebuie să observăm eșecul diferitelor comunități creștine de a transpune în practică, în atâtea circumstanțe diverse, reconcilierea. Nu numai că n-au fost apte să acționeze ca agenți ai păcii, în timp ce priveau neajutorate de la distanță tragediile care aveau loc în jurul lor, dar în anumite împrejurări s-au pomenit participând activ la conflict și chiar intensificându-l! Cu privire la aceasta, Baum observă că, deși „*evanghelia creștină cheamă Biserica să practice reconcilierea în situații marcate de conflict și ostilitate, bisericile au exercitat arareori această slujbă de împăcare*”; chiar și acolo unde se manifestă, ea rămâne încă o „*activitate de pionierat*”⁵. Această stare de fapt ne constrânge să reflectăm în cel mai serios mod la incapacitatea comunităților creștine de a întrupa mesajul reconcilierii și totodată să căutăm resurse adecvate care să le abiliteze în misiunea lor de împăcare.

Observațiile de mai sus ne conduc la al treilea motiv pentru care am întreprins acest proiect, și anume absența reflecției pe tema *semnificației*

¹ David L. Müller, *Foundations of Karl Barth's Doctrine of Reconciliation. Jesus Christ Crucified and Risen*, Mampeter, Mellen, 1990, p. 251.

² Karl Barth, *Church Dogmatics* IV.1, Edinburgh, T&T Clark, 1956, p. ix.

³ Ralph Martin a mers mai departe, argumentând că „reconcilierea” reprezintă miezul principiului de organizare a întregii teologii pauline, *Reconciliation. A Study of Paul's Theology*, ediție revizuită, Grand Rapids, Academy Books, 1989. Există un spectru larg de publicații pe acest subiect, pe care le vom analiza în capitoul următor.

⁴ Capitolul următor, care va lua în discuție literatura dedicată subiectului, va ilustra acest aspect.

⁵ Gregory Baum și Harold Wells (ed.), *The Reconciliation of Peoples: Challenges to the Churches*, Geneva, WCC Publications, 1997, p. 184–192.

BIBLIOGRAFIE

- Abraham, Dorel, Bădescu, Ilie, Chelcea, Septimiu, *Interethnic Relations in Romania: Sociological Diagnosis and Evaluation of Tendencies*, Cluj-Napoca, Carpatica, 1995.
- Achtemeier, Paul J., *Romans*, Atlanta, John Knox Press, 1985.
- Adams, Edward, *Constructing the World. A Study in Paul's Cosmological Language*, Edinburgh, T&T Clark, 2000.
- _____, „Paul's Story of God and Creation: The Story of How God Fulfils His Purposes in Creation”, în Bruce W. Longenecker (ed.), *Narrative Dynamics in Paul: A Critical Assessment*, Louisville, Westminster John Knox, 2002.
- Al-Assal, Riah Abu, „Peace-making in Conflict Situations: Theological and Ethical Reflections”, în *Ecumenical Review*, 53, 2001.
- Aldrich, Willard M., „The Objective Nature of Reconciliation”, în *Biblioteca Sacra*, 118, 1961.
- Alexander, Philip S., „Hellenism and Hellenization as Problematic Historiographical Categories”, în Troels Engberg-Pedersen (ed.), *Paul Beyond the Judaism/Hellenism Divide*, Louisville, Westminster John Knox Press, 2001.
- Alexander, Loveday (ed.), *Images of Empire*, JSOTSS, 122, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1991.
- Allen, Gregory J., *Reconciliation in the Pauline Tradition: Its Occasions, Meanings, and Functions*, teză de doctorat prezentată la Boston University, School of Theology, 1995, UMI, Ann Arbor, 1998.
- Alter, Robert, *The Art of Biblical Narrative*, Londra, George Allen & Unwin, 1981.
- Amjad-Ali, Charles, „The Religious Dimension of Social Change”, în Chiba, Shin, George R. Hunsberger și Lester Edwin J. Ruiz (ed.), *Christian Ethics in Ecumenical Context. Theology, Culture and Politics in Dialogue*, Grand Rapids, Eerdmans, 1995.
- Andreescu, Gabriel, *Ruleta. Români și maghiari 1990–2000*, Iași, Polirom, 2001.
- _____, *Gâlceava anticomunistului cu lumea. Cronica unui deceniu de tranziție*, București, Christiana, 2002.
- _____, *Extremismul de dreapta în România*, Cluj, Ethnocultural Diversity Resource Centre, 2003.
- Appleby, R. Scott, *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence and Reconciliation*, 1998.
- Ariarajah, S. Wesley, „Religion And Violence: A Protestant Christian Perspective” [on-line], disponibil la adresa: http://www.findarticles.com/cf_0/m2065/2_55/106560166/p1/article.jhtml, accesat la 5 ianuarie 2004.
- Arendt, Hannah, *The Human Condition*, Chicago, University of Chicago Press, 1958.
- Armbruster, Adolf, *Romanitatea românilor: istoria unei idei*, București, Editura Enciclopedică, 1993.

Alte cărți publicate la editura Casa Cărții

2000 de ani de evidențe ale manifestării Duhului Sfânt în viața Bisericii,
de Eddie L. Hyatt
Biserica adevărată. Există? Pot să o găsec?, de Larry Crabb
Botezați în Duhul, de Frank Macchia
Când ți s-a greșit, de Erwin W. Lutzer
Ce pretinde Isus de la lume, de John Piper
Chemarea la bucurie și durere, de Ajith Fernando
Cinci concepții despre Cina Domnului, editor Gordon T. Smith
Cine ești când nu te vede nimeni, de Bill Hybels
Creștinul împăciuitor, de Ken Sande
Cum să ajungi să spui NU, de Erwin W. Lutzer
Cum să-ți depășești trecutul, de Erwin W. Lutzer
Dicționarul Noului Testament, editor: Daniel G. Reid
Dicționar de imagini și simboluri biblice, editori generali: Leland Ryken,
James C. Wilhoit și Tremper Longman III
Eroi ai credinței, de Gene Fedele
Femeile Bibliei, prin ochii lui Dumnezeu, de Jerram Barrs
Gata cu scuzele, de Tonny Evans
Ghid al istoriei creștinismului, de Jonathan Hill
Ghid de artă creștină, de Michelle P. Brown
Istoria gândirii creștine, de Jonathan Hill
Izvoare de spiritualitate creștină, Gerald Sittser
Manual biblic, editori: Pat și David Alexander
Omul ceresc, de Fratele Yun împreună cu Paul Hattaway
O săptămână din viața Corintului, de Ben Witherington III
Pavel, Duhul și poporul lui Dumnezeu, de Gordon D. Fee
Păzirea celor Zece Porunci, de J. I. Packer
Prea ocupat pentru a nu mă ruga, de Bill Hybels
Rănit de frați, vindecat de Dumnezeu, de Chris Jackson
Râuri de apă vie, de Fratele Yun, editor Paul Hattaway
Să cunoaștem creștinismul, de J. I. Packer
Spiritualitate pentecostală, de Steven Jack Land
Strigăte de pe cruce, de Erwin W. Lutzer
Șapte argumente pentru a crede Biblia, de Erwin W. Lutzer
Tânjirea după Dumnezeu, de Richard J. Foster și Gayle D. Beebe
Un cuvânt pe zi, de J. D. Watson

În curs de apariție la editura Casa Cărții

Noua enciclopedie a Bibliei, de Mike Beaumont